

ליקוי מאורות 7.10.2023

רן שמאי, ליקוי מאורות, 2023, מתווה לחיתוך עץ

חזרה להיסטוריה היהודית

תומר פרסיקו

השבעה באוקטובר חיבר אותנו באחת אל שלשלת ההיסטוריה היהודית שחשבנו שהשארנו מאחורינו, זו הרצופה תלאות, רדיפות ופוגרומים. החיבור המחודש להיסטוריה היהודית ישפיע בדרכים שונות על החברה הישראלית בעתיד הקרוב. עלינו לדאוג לכך שהוא לא יבוא על חשבון המאמץ המכונן של הציונות: החזרה אל ההיסטוריה האנושית

השונים של הגלות. הציונים ביקשו לשים קץ לנדודים, ובתוך כך סוף לקורבנות. את הפסיביות תחליף אקטיביות, את מעמד הנתינות הסרה לרצונותיהם של אחרים תחליף ריבונות, את הקורבנות יחליפו הגדרה עצמית ושליטה בגורלנו. היהודי יחזור וייקח חלק בהיסטוריה האנושית.

החזרה אל ההיסטוריה היהודית נעה בכיוון מנוגד. הטבח – לפחות בזמן שהוא התרחש, באותם ימי שבת וראשון הארוכים כל כך, בעת שהאזנו לקולות אחינו ואחיותינו המשוועים לעזרה שלא הגיעה, בעת שבהדרגה גילינו, ונדהמנו, ואז שוב נדהמנו, ושוב, מהיקפו הבלתי נתפס של האסון – הטיח אותנו חזרה אל הפסיביות, אל הקורבנות, אל האומללות של הקיום היהודי לפני 1948.

והרי ידענו שהיו פרעות, וחלקנו דור שני ושלישי לשואה. ההיסטוריה היהודית מוכרת לכולנו. אבל זה בדיוק העניין: סברנו שהיא היסטוריה. שהיא מאחורינו, שניתקנו עצמנו ממנה, שאנחנו בתקופה אחרת, בעידן חדש. חשבנו שנכנסנו אל ההיסטוריה האנושית, המודרנית, אל מציאות אוניברסלית, נורמלית. שאנחנו חיים בזמן שבו יהודים זוכים לקבלה מלאה ולזכויות שוות בתפוצות, ולשגשוג ולהגנה איתנה במדינתם הריבונית. שמה שהיה לא יהיה. חשבנו שלעולם לא עוד.

הטבח שהתרחש ביישובי העוטף, על אכזריותו הסדיסטית ועל הברבריות העצומה שבה התבצע, חיבר אותנו בבת אחת כחוליה נוספת, אחת מני רבות כל כך, בשרשרת היהודית שחוזרת עד בית ראשון ואף מעבר אליו. ההיסטוריה האנושית שינתה

נקודה בזמן, טבח השבעה באוקטובר היה באופן פרדוקסלי אירוע חריג ומוכר, יוצא דופן ושגרתי. הוא היה מבעית ומזעזע באופן קיצוני, אולם מבחינת הזיכרונות ההיסטוריים שכולנו, כיהודים, נושאים עמנו, הוא היה טיפוסית ואף הגיוני, כמעט מתבקש. החורבן שפקד אותנו בשמחת תורה תשפ"ד היה חורבן יהודי מאוד.

ההרג, השרפה, האונס, ההתעללות, כמו גם העובדה שלא היה מושיע, שהצבא בושש להגיע – כל אלה הפכו את האסון הנורא שפקד אותנו לאירוע שחורג מכל מה שהכרנו בימי חיינו, ושבתוך כך מנכיח את כל מה שלא הכרנו וסברנו שלא נכיר. את מה שרק שמענו ולמדנו עליו. את מה שעמדנו מולו לרגע בימי זיכרון. הטבח זימן אל תוך חיינו את תולדות היהודים, ובד בבד זימן אותנו חזרה אל תולדות היהודים. הוא עורר בנו את תלאות העם היהודי והלחים אותנו באש תופת אל רצף תלאות העם היהודי.

הטבח החזיר אותנו אל ההיסטוריה היהודית.

עקה בת שנות אלפיים

החזרה אל ההיסטוריה הייתה משאת נפש ותיקה בתנועה הציונית, אולם עבורה היה מדובר בחזרה אל ההיסטוריה האנושית, תוך יציאה מההיסטוריה היהודית. שאיפה זו הייתה חלק מתפיסת שלילת הגולה, וכללה את הפניית העורף לעמדה הפסיבית והקורבנית שגזרה על עצמה היהדות המסורתית, שהיטלטלה בין כוחות גדולים ממנה, בעוד היא דלה וחלשה מכדי ליזום ולפעול, מסתפקת בנדודים נצחיים בין גבולותיה

כיוון בחדות, ואנחנו הוטחנו חזרה אל ההיסטוריה היהודית – מקוממיות לגלותיות, מביטחון לפרעות, מתקומה לשואה – וכל חלום שהיה לנו על קץ התלאות, על קץ ההיסטוריה, על זמנים אחרים וטובים – התפוגג ביקיצה אכזרית.

למשבר שגרמו הפרעות בגבול עזה יש להוסיף את גילויי האנטישמיות הבוטים שנוצצו בעולם, מארצות הברית ועד סין, כמו שדים קדומים המשוחררים ממעמקים. מי היה מאמין שבשנת 2024 שנאת יהודים תהיה תחום עניין מושך עבור רבים כל כך. אם רק לפני כמה חודשים היינו בטוחים שהעם היהודי מצא סוף-סוף את מקומו בעולם, בין שבמדינתו העצמאית ובין שבאמצעות השתלבות מלאה בחברות הליברליות של אירופה וארצות הברית, אם חשבנו שאנחנו חיים בעידן חדש, שאחרי שנות אלפיים נמלטנו מהקללה הנצחית של היהודי הנווד – הקרקע היציבה והמנחמת הזאת נמשכה בפתאומיות מתחת רגלינו. חזרנו אל ההיסטוריה היהודית, או נכון יותר, גילינו שמעולם לא באמת חרגנו ממנה, שמעולם לא נפרדנו מאותו גורל, מאותה גזרה, מאותה מצוקה, מאותה עקה בת שנות אלפיים.

ב-1934 יצא לאור הרומן "מזה אלפיים שנה", מאת המחזאי והסופר היהודי-רומני מיכאיל סבסטיאן! סבסטיאן היה מהדמויות הבולטות בתחום התרבותי ברומניה דאז. הוא ראה את עצמו רומני מבחינה לאומית, ונאבק אישית וציבורית באנטישמיות המתגברת בסביבתו.

הגיבור ברומן שכתב, בעל מאפיינים אוטוביוגרפיים כמובן, מחפש את דרכו ונמשך לתנועה הציונית מחד גיסא, ולתקוות ההשתלבות בחברה הרומנית מאידך גיסא. יהודי זקן שהוא פוגש, מר סוליצר הסוחר, מנסה לגרום לו להתפכח מהתקוות הללו. הוא מזמין אותו לשמוח ב"מיסטיקה של בית הכנסת" וב"פולקלור של השכונה היהודית בגטו". כשהגיבור דוחה דברים אלה כאנכרוניזם חסר רלוונטיות, הזקן משיב בכעס:

האם שכחת שלמרבה המזל יש עדיין אנטישמים? ושמותרחים, ברוך השם, פוגרומים מדי פעם? כל כמה שנטמעת במהלך מאה שנים, אתה תחזור אחורה פי עשרה בעקבות פוגרום של יום אחד. ואז הגטו האומלל יהיה מוכן ומוזמן לקבל אותך בחזרה.

הנה כי כן, פוגרום של יום אחד החזיר אותנו אחורה. לגטו. שכן משמעות החזרה אל ההיסטוריה היהודית היא שכולנו – על כורחנו! – קשורים כעת יותר לזהותנו היהודית מכפי שהיינו לפני אוקטובר 2023. אנחנו מחוברים כעת לא רק אופקית לכל מי שסביבנו בקשרי ברית הגורל האכזרי שנכפתה עלינו, אלא גם לסיפור היהודי בעבר ובעתיד.

מעשית אנחנו כמובן לא בגטו ואף לא בגולה. המדינה קיימת והיא חזקה. אבל ממד הקורבנות שהופיע בחיינו לא ייעלם בעשור הקרוב. אנחנו יהודים אחרים, יהודים ישנים יותר. "אל-פיים שנה דרך להבות, דרך אסונות, דרך נודדים מגיעות אלינו מתוך ההיסטוריה של הגטו", ממשיך וקובע סוליצר בספרו של סבסטיאן, "זו היסטוריה שחיים אותה תחת אור המנורה":

"אנחנו רוצים שמש", צועקים [הציונים]. בהצ' לחה להם – ותנו להם להפוך לכדורגלנים. אז הם יקבלו הרבה שמש. אבל המנורה הזו שלאורה קראתי כל כך הרבה מאות שנים, המנורה הזו היא יהדות – לא אור השמש שלהם".

"אתה זקן, מר סוליצר. בגלל זה אתה מדבר ככה".
"אני לא זקן! אני יהודי – זה מה שאני".

הזהות היהודית החדשה שלנו קורסת אל תוך הזהות היהודית ההיסטורית, העתיקה (ושמא – הנצחית). הזהות היהודית המודרנית מתפוררת, ופירוריה מתקזים דרך עירוי השבעה באוקטובר אל הזהות היהודית הפרה-מודרנית. כעת אנחנו יהודים יותר, במובן השורשי אולם גם במובן השפוף. אור השמש מעט פחות מזמין, מעט פחות מוכר. אנחנו חוזרים לקרוא לאור המנורה.

לאן תוביל אותנו ההיסטוריה היהודית?

מה יכולה תמורה זו בתפיסתם העצמית של היהודים להביא? דומני שאפשר לשרטט כמה נתיבים של שינויים.

לפני המלחמה, ובעיקר במהלך כהונתה של ממשלת נתניהו האחרונה, קו השבר בין דתיים לחילונים התלהט כזירה למאבקים בלתי פוסקים, ששיאם בהפרעה לאותה תפילת יום הכיפורים בתל אביב. סדר יום ביטחוני ומדיני, שוודאי עתיד לתפוס את קדמת הבמה הפוליטית והחברתית בישראל,

1. Mihail Sebastian, *For Two Thousand Years* (tr. Philip Ó Ceallaigh), Penguin 2016.

הישראלים מרגישים
יהודים יותר, והתחושה
הזאת תתורגם לסובלנות
רבה יותר כלפי הדת
היהודית בכלל, וכלפי
האורתודוקסיה בפרט,
שנתפסת כשומרת
המסורת. חילוקי הדעות
לא נשכחו, אבל שינוי
רחב יותר במה שנקרא
ה"סטטוס קוו" הדתי
והממלכתי יצטרך לחכות

במקביל לכל המגמות הללו, החזרה אל ההיסטוריה היהודית יוצרת גם הזדמנות לרתום את הקשר הרגשי המחוזק לזהות היהודית לטובת יצירת זהות יהודית לאומית, רפובליקנית וליברלית, שעשויה להוות חלופה לזהות יהודית דתית עבור יהודים חילונים. אין כאן צעד חדשני – מהלך כזה הרי עומד בתשתית התנועה הציונית. זהות יהודית לאומית, המדגישה את המשך היהדות דווקא בלאומיות ובממלכתיות הישראל-ליות, ולא בעבודת השם או בהלכה, חדלה להוות חלופה חיה עבור רוב הישראלים החילונים מאז שנות השבעים (אולי למעט יחידים כא.ב. יהושע, וחריגותו בנוף הישראלי מעידה על מצב השאר). אם ארגונים כ"אחים לנשק" – התנועה החברתית הגדולה, המרשימה והאפקטיבית ביותר שקמה בציבור היהודי החילוני זה עשורים – ידגישו שפעולותיהם נעשות לא רק מתוך נאמנות למדינה, אלא גם מתוך נאמנותם ליהדותם, עשויה להיות לכך משמעות שתחרוג מההתפתחויות בשנים הקרובות ותציג דרך חדשה-ישנה להיות יהודי ציוני בישראל.

ממילא ידחק לאחור מאבקי דתי-ומדינה, אולם גם מבחינות אחרות קו השבר בין דתיים לחילונים יקשה.

הישראלים מרגישים יהודים יותר, והתחושה הזאת תתורגם לסובלנות רבה יותר כלפי הדת היהודית בכלל, וכלפי האורתודוקסיה בפרט, שנתפסת כשומרת המסורת. חילוקי הדעות לא נשכחו, והממשלה הבאה, שתצמצם את הייצוג הדתי (הממשלה הנוכחית היא בעלת השיעור הגדול ביותר אי-פעם של יהודים שומרי מצוות – יותר ממחצית), תצטרך כנראה לצמצם גם את התקציבים שהוקצו לחרדים, כי ישראל לא תוכל לשגשג מבחינה כלכלית בלי תיקון העניין. אבל שינוי רחב יותר במה שנקרא ה"סטטוס קוו" הדתי והממלכתי יצטרך לחכות.

בנוסף, ישראל תחווה גל של חזרה בתשובה. גל כזה התרחש לאחר טראומת מלחמת יום הכיפורים, ויש להניח שכעת הוא יהיה אף גדול יותר. השבר באתוס הציוני גרם אז לרבים לחפש משמעות וזהות בנתיבים אחרים. כעת אותו אתוס נשבר שוב, ואף באופן חריף יותר, ולכך נוספת אותה חזרה אל ההיסטוריה היהודית, שהרי בניגוד למלחמת יום הכיפורים, הקורבנות לא היו חיילים במוצבים ראשונים, אלא משפחות בבתיהן. מבחינה מספרית לא יהיה מדובר בעניין משמעותי, אולם זו תהיה תופעה חברתית ותרבותית שהדיה יהיו רחבים, ואשר תדחוף את החברה הישראלית עוד יותר לקראת ההתחשבות באינטרסים של שומרי המצוות ואל תפיסה פוליטית יהודית אתנוצנטרית.

מנקודת המבט של אקטיביזם חברתי, יש לצפות לשפע של יוזמות ומפעלים שינסו לרומם את הרוח הציבורית על ידי הצבת אידיאלים ויעדים חברתיים שאפתניים. ניתן, למשל, להעריך שעממות "אחים לנשק", שנוסדה כקבוצת התנגדות אזרחית לממשלת נתניהו האחרונה והפכה לקבוצת תמיכה המסייעת לצה"ל ולאזרחים המפונים במהלך המלחמה, תיקח על עצמה יוזמות חדשות ותנסה אף היא להטעין את הציונות בחיים חדשים. לצד יוזמות כאלו, אפשר להעריך שהציבור הציוני-דתי ייטול על עצמו שוב "לרומם את רוח האומה", כנראה על ידי הגדלת נוכחותו בערים חילוניות עם מפעל הגרעיניים התורניים שלו. ניתן לצפות גם לבניית יישובים דתיים חדשים סביב רצועת עזה (בהנחה שלא יתאפשר לבנות אותם בתוך עזה, וגם לא יהיה רצון להשתלב בקיבוצים ההרוסים, אך החילוניים, בעוטף). עוד יש לצפות להגברת הפעילות סביב הר הבית, אשר הפך בשני העשורים האחרונים לאפיק משיחי חלופי למפעל ההתנחלויות. כעת הרצון בפתרון פלא מידי דחוף עוד רבים אל ההר.

רן שמאי, על חטא שחטאנו לפניך, מחווה למאוריצי גוטליב, 2021, חיתוך עץ

ודוק: לא הגירה שמובילה להתבוללות מתוך חוסר יכולת לה- תנגד לכך או מתוך חוסר אכפתיות, אלא הגירה מתוך כוונה מלאה – בוודאי לנוכח האנטישמיות הגוברת בחו"ל – שדור הילדים, לכל היותר הנכדים, לא יסבול מכל קשר אל היהדות. שהוא לא יהיה חלק מהסיפור היהודי. היסטורית, כאמור, המהלך הזה הצליח מאוד, והעם היהודי כולו היה היום גדול, עצום ורב הרבה יותר אלמלא רבים נטשו אותו בדרך.

פן אחר של אותה תנועת ניתוק, הפעם עם התעקשות לשמור על זהות יהודית, יהיה אימוץ בחו"ל של עמדות אנטי-ציוניות חריפות, הכוללות שלילה מוחלטת של זכות קיומה של מדינת ישראל. קבוצות של צעירים ופעילים פוליטיים יהודים ית- רחקו, מתוקף עמדותיהם, מהרוב הגדול של היהודים בחו"ל, ויתקרבו למעגלים דומים של צעירים ופעילים פוליטיים לא- יהודים. תפיסותיהם יוציאו אותם בפועל מתוך הסיפור של העם היהודי, או לכל הפחות מתוך הסיפור שרוב העם היהודי מספר. זהותם היהודית תתבסס על קידוש הקיום היהודי הג- לותי, האנטי-ציוני, כלומר תפיסת הקיום הדיאספורי כאידיאל, ועל אימוץ תפיסות פרוגרסיביות קיצוניות. היא תבוא לידי ביטוי בפועל בהצהרות שהם, כיהודים, מתנגדים לתפיסה לאומית של היהדות בכלל, ולמדינת ישראל בפרט, שהציונות ותומכיה היהודים חוטאים ליהדות ומעוותים אותה, ושהם מציגים אל נכון את היהדות הנאמנה.

רן שמאי, ריקוד הקוזקים, 2021, חיתוך עץ

אפשר גם לקוות כי אל כיוונים כאלה יצטרפו יוזמות חברתיות נוספות, שיציגו חזון עקרוני של יהדות הומניסטית ושל מרחב ציבורי ליברלי, אולי כחלק מבנייה של "חברת מופת", שאיפה שהייתה תמיד חלק מהתנועה הציונית. את הלאומיות והר- פובליקניות של "אחים לנשק" ודומיהם תשלים שימת דגש ביהדות מתקדמת וליברלית, שמבליטה את תפיסת האדם כנברא בצלם אלוהים ומעמידה במרכזה מצוות כאהבת הגר. בשני מובנים אלה, הדגש המחודש על הזהות היהודית יקבל כיוון שאינו מתמצה בחזרה בתשובה או באתנוצנטריזם. עלינו לפעול כדי לעודד כיוונים אלה.

להחזיר את כרטיס המועדון

אולם החזרה אל ההיסטוריה היהודית תגרור התפתחויות גם בכיוון הנגדי: התנתקות. ההבנה שאנחנו חלק אינטגרלי מהסי- פור היהודי תעורר רצון של רבים לצאת ממנו באופן סופי. כאן הייאוש מהמחיר שהזהות היהודית גובה מאיתנו יביא להכר- עה לפרוש, להחזיר את כרטיס המועדון. זו לא תופעה חדשה. לאורך כל הדורות יהודים רבים יצאו מהסיפור היהודי, בדרך כלל על ידי התנצרות או התאסלמות, ומאז המאה התשע- עשרה גם על ידי התבוללות בחברה הכללית במערב.

עבור ישראלים כיום משמעות הדבר תהיה הגירה לאירופה, לאוסטרליה, לקנדה או לארצות הברית לצורך התבוללות.

תפיסה זו הביאה את ישראל למשבר חברתי עצום, לחולשה כלכלית וביטחונית, להתפרקות השירות הציבורי, ובסופו של דבר למחדל ולטבח שמחת תורה. השיבה אל הגלות הביאה פוגרום. החשש כעת הוא שבעקבות הטראומה שספגנו, החזרה אל ההיסטוריה היהודית תתחולל תוך המשכת והעצמת המגמה שהתחילה בשנים האחרונות, כלומר תוך פרידה

ההבנה שאנחנו חלק
אינטגרלי מהסיפור היהודי
תעורר רצון של רבים
לצאת ממנו באופן סופי.
עבור ישראלים כיום תהיה
משמעות הדבר הגירה
מתוך כוונה שדור הילדים,
לכל היותר הנכדים, לא
יסבול מכל קשר אל
היהדות. שהוא לא יהיה
חלק מהסיפור היהודי

מההיסטוריה האנושית, עד כדי מחיקת תפיסתה של התנועה הציונית והישגיה. הסכנה היא שפוגרום של יום אחד יחזיר אותנו אל הגטו.

התפתחות כזאת תביא איתה עמדה קיומית של חוסר ביטחון, הסתגרות, חשדנות כלפי העולם, אטימות לקול ההיגיון, אתנוצנטריות וגאווה שבירה ומתריסה בסגנון "עם לבדד ישכון". היא תגרור הבטחות להתערבות אלוהית ולישועה ניסית, תצדיק אסטרטגיה בהווה על ידי פנייה למיתוסים מקראיים, ותגביר את מעורבותם של פוסקי הלכה בשיקולים מדיניים. ישראל תתקפל, מנטלית ומדינית, לתנוחה עוברית, תדחה את אור השמש ותחזור לקרוא לאור המנורה. בפועל, דרך זו תתממש בדחייה של כל התקדמות לקראת הסדר מול

השיבה אל היהדות והסוגיה הפלסטינית

ההתפתחויות הללו יתרחשו כולן בעוד ישראל טרם החלימה מהמלחמה, כאשר עדיין ישנם חטופים או נעדרים שלא שבו הביתה, כאשר חלק מיישובי הדרום עוד לא חזרו לתפארתם, וכאשר חיזבאללה מאיים מצפון. מעבר לכך, הם יתרחשו תוך כדי דרישה הבין-לאומית התקיפה ביותר שידענו להתקדם מות אל הסדר כלשהו עם הפלסטינים, הסדר שיציג אופק של סיום הכיבוש הישראלי. דרישה זו תגיע מפני שהמערב מבין ש"ניהול הסכסוך" כבר אינו אופציה, ושבעיית הפלסטינים מאיימת לסחוף את העולם כולו למערבולת חסרת יציבות. לא פחות מכך היא תגיע מפני שקשה למערב, רגשית, מוסרית ופוליטית, לראות את ישראל אוסרת מלחמה קטלנית כל כך על הפלסטינים. והיא תגיע דווקא כשאזרחי ישראל ימצאו בהתנגדות הכי גדולה שלהם כלפיה. לא אכנס כאן להשלכות החברתיות והפוליטיות של חזרת הסוגיה הפלסטינית לקדמת הבמה, אלא אבקש לתהות רק על השלכותיה על הזהות היהודית.

על פי הציונות, כניסתה של היהדות אל ההיסטוריה האנושית בישרה את קוממיותה הלאומית. רק הפרידה מההיסטוריה היהודית, לעתים תוך ביטול מפורש ובוטה שלה, רק שלילת הגלות המפורסמת, שכללה את דחיית אורח החיים היהודי המסורתי ואת השלכת המסורת והאמונה – אפשרו לציונים הראשונים לפרוץ דרך חדשה, לסלול לעצמם נתיב למציאות שתאפשר להם להיות כל מה שאבותיהם ואמותיהם לא היו. החלוצים, העסקנים הציונים (היום היו קוראים להם אקטיביסטים), הקיבוצניקים, חברי המחותרות וכוחות ההגנה, מנהיגי היישוב והדיפלומטים העבריים – כל אלה הציעו אתוס עשיר שכלל זהות יהודית שונה וחדשה, מלאה בביטחון עצמי ובאמונה בכוחם של ההיגיון, היוזמה, היצירתיות והתבונה. מדינת ישראל קמה מתוך דחייה מפורשת של הציפייה לגאולה אלוהית והציגה מראשיתה פרגמטיות, שום שכל וחיבור לקרקע – ביותר ממובן אחד.

השנים האחרונות, עוד לפני המלחמה הנוכחית, הצביעו על פרידה זוחלת מהאתוס הזה. הפופוליזם של הליכוד, עם היהדות הפונדמנטליסטית של הציונות הדתית ושל עוצמה יהודית, הציגו סטייה מדרכה של הציונות לדורותיה. לא רק ניכור לממלכתיות הישראלית, אלא גם בוז ליוזמה, למומחיות ולשירות הציבורי, זלזול באנשי מקצוע, בתבונה, בפרגמטיות, והחלפתם של אלה בתפיסה אמונית שטחית וקנאית, שמעדיפה להשליך יתרון על השמים ולסמוך על הנס (כפי שאמר שר האוצר סמוטריץ'): "אם ניישם את התורה, נזכה לשפע כלכלי ולברכה גדולה".

הפלסטינים, בהתחמשות, בצמצום המרחב הליברלי במדינה ובקרקע בין ישראל לבעלות בריתה, ובכלל זאת יהדות התפוצות.

שוחרי הטוב והשוויון שבעולם, או שמא על ידי נטילת גורלנו בידינו והקמת בית לאומי, שבו העם היהודי לא ידרוש זכויות אלא יכיר בהן, לא ייהנה מהגנת אחרים אלא יגן על עצמו ועל אחרים.

במילים אחרות, אף שברית הגורל חזקה מכל מה שהכרנו בעשרות השנים האחרונות, ברית הייעוד שונה, וממנה גם נגזרת זהות יהודית נבדלת. בעוד יהודים ישראלים מוצאים בלאומיות – באתניות, בעצמאות ובעוצמה – את לוויה יהודית, תם, יהודים אירופאים ואמריקאים רואים בערכי הליברליזם – חופש, שוויון, זכויות אדם – ביטוי למורשתם.

מתחילתה של התנועה הציונית ועד השנים האחרונות הודגש בלאומיות הישראלית ממד ליברלי ודמוקרטי, ומעבר לקשרים האתניים וההיסטוריים, הוא זה שאפשר ליהדות ישראל לשמור על קשר עמוק עם יהדות התפוצות. אם בדרך אל הגטו נוותר על ערכי הליברליזם, נוותר גם על הקשר עם יהודי אירופה וצפון אמריקה, שעבורם, כאמור, ההתקדמות אל עולם ליברלי היא בשורת היהדות. אם החזרה אל ההיסטוריה היהודית תתמצה בחיזוק המבצר היהודי-ישראלי תוך דחיית אומות העולם והמוסר המודרני, יפער קרע בינינו לבינם. גם הציונים שבהם לא יקבלו שליטה יהודית מתמשכת במיליוני נתינים פחותי זכויות. אדרבה, מצב כזה שקול מבחינתם לבידוד ביהדות, לתועבה.

אם ישראל תחזור אל הגטו ותסרב אפילו להביע נכונות להשתתף לקראת הסדר כלשהו בינה ובין העם הפלסטיני, אם היא תמאן אף להצהיר מהפה אל החוץ שיבוא יום והכיבוש יסתיים, הדבר לא יוכל אלא להתפרש בקרב יהודי התפוצות כגט כריתות בינה ובין ערכי היהדות. במקרה כזה הנתק בין יהדות ישראל ליהדות התפוצות יתרחב, ויכלול לא רק את הקצה האנטי-ציוני הרדיקלי, אלא גם רבים במרכז הליברלי. תרחיש כזה יסמן פיצול ממשי בעם היהודי: לא מודל בבל וירושלים, שבו שתי קהילות מתחרות תוך הפריה הדדית על המשך המסורת היהודית, אלא מודל ישראל ויהודה, דהיינו ממלכות העוינות אחת לאחת, המצפות זו לחורבנה של זו.

מעבר לכך, דרך זו תוביל את היהדות הישראלית לטרגדיה. היא תנוע מבלי יכולת לעצור אל קיום שבו בנוותיה ובניה נאצים לשלם בכל שנה במטבעות של חיים ראויים בתמורה לעצם היכולת לחיות. הקיום בישראל יהפוך קשה יותר ויותר, והסכסוך המתמשך עם הפלסטינים ועם הגרורות האיראניות סביב המדינה יגבה מחירים לא רק בדם, אלא גם במוסר. כדי לקיים את החיים בישראל – מטרה חיונית ומוסרית לעילא

יהיה זה אסון אם ישראל תעבור שטעטליזציה ותהפוך לקהילה סגורה, חמושה עד שיניה ומנותקת מהמציאות. תסריט כזה יביא לחורבן, בדיוק כפי שהביא בימי ממלכות ישראל ויהודה, בימי בר כוכבא ולאורך כל ימי הביניים ועד לעת החדשה. ללא הציונות, בפשטות, לא תהיה מדינה

בבל וירושלים או ישראל ויהודה

יש להבין: האחוה שמורגשת כעת בין היהודים בישראל ליהודים באירופה ובצפון אמריקה נובעת מהחזרה המשותפת אל ההיסטוריה היהודית. ברית הגורל בינינו מודגשת באימה ובדם, ומתוכה מתגבשים סולידריות, עזרה הדדית ושיתוף פעולה יוצאי דופן. אולם אף שחזרנו יחד אל ההיסטוריה היהודית, הלקח שכל צד ילמד ממנה יהיה שונה, בדיוק כפי שהיה שונה לפני מאה שנה.

הפיצול בין התנועה הציונית ליהדות התפוצות נגע למחלוקת עמוקה באשר לזהות היהודית: האם השאלה היהודית תמצא מענה על ידי השתלבות בסדר הליברלי העולה בתוך העמים

ישראל ועליונותה הכלכלית והטכנולוגית הושגו בדיוק על ידי אותה כניסה אל ההיסטוריה האנושית.

הסכנה בחזרה אל ההיסטוריה היהודית היא אפוא הוויתור על היתרונות שהביאה לנו הכניסה אל ההיסטוריה האנושית, וב- תוך כך דחייתן של הסגולות שהיינו חייבים לרכוש כדי לעשות זאת. אבות הציונות – הרצל, בן גוריון, ז'בוטינסקי והמעגלים שהקיפו אותם – השכילו בחשיבתם ובפועלם להכניס את היהדות למאה העשרים ולמשפחת העמים. הם עשו זאת על ידי אימוץ של ריאליזם, על ידי ניתוח גיאופוליטי מציאותי ומושכל, על ידי חבירה אל הכוחות הליברליים בקהילה הבין-לאומית ועל ידי התוויית חזון חיובי, חזון שפניו אל העתיד, חזון שלא כלל חזרה אל עבר מיתני. הם עשו זאת תוך התייחסות לפסוק "עם לבדד ישכון" לא כברכה, אלא כאזהרה.

אסור שהחזרה אל ההיסטוריה היהודית תכלול ויתור על הפרק הציוני, שביקש להכניס את היהודים אל ההיסטוריה האנושית. יהיה זה אסון אם ישראל תעבור שטעטליזציה ותהפוך לקהילה סגורה, חמושה עד שינייה ומנותקת מהמציאות. תס-ריט כזה יביא לחורבן, בדיוק כפי שהביא בימי ממלכות יש-ראל ויהודה, בימי החשמונאים, בימי בר כוכבא ולאורך כל ימי הביניים ועד לעת החדשה. ללא הציונות, בפשטות, לא תהיה מדינה. ללא הפרגמטיות והריאליזם של ההיסטוריה הכללית לא תהיה גם היסטוריה יהודית.

בסופו של הקונגרס הציוני הראשון בבזל (1897) נוסחה הציונות כך: "הציונות שואפת להקים לעם ישראל בית מול-דת בארץ ישראל על פי המשפט הציובורי". גדולתם של אבות הציונות הייתה ההבנה שכניסת העם היהודי אל ההיסטוריה האנושית מותנית בחברתו לעמים הליברליים ול"משפט הציובורי", כלומר למשפט הבין-לאומי. אין למפעל הציוני עתיד ללא השתלבות תפיסתית, מדינית ומוסרית במשפחת העמים. חזרנו אל ההיסטוריה היהודית, אולם תהיה זו טרגדיה אם הדבר יניע אותנו להתנתק מההיסטוריה האנושית.

– תחויב ישראל לצאת שוב ושוב למערכות שגובות חיי חפים מפשע רבים. לבצע עוולות כדי להמשיך לחיות.

רבים בעולם ישמחו לראות את המסורת שלנו נגדרת בבוץ. רבים יחושו הקלה למראה הקורבנות הנצחיים הופכים לבני עוולה, לבריונים האחראיים לזוועות ולסבל. הנתק בינינו ובין אחינו בתפוצות יהפוך לאיבה, כאשר אלה יעשו כל שביכולתם להרחיק את עצמם ואת יהדותם מכל זיהוי עם ישראל. בסופו של התסריט הטרגי הזה העם היהודי קורס אל תוך תהום של שנה ורוע, מדינת ישראל מתעוותת ודועכת, והיהדות מוכת-מת כדת אלימה ומרושעת.

היהדות שרדה אסונות רבים. את האסון הזה היא לא תשרוד.

לא לוותר על ההיסטוריה האנושית

יש נתיב שונה.

הדרך לעיל מתארת יציאה מתוך התקרבות אל תוקפ-נות, אולם תוך דילוג על הפרק הציוני בהיסטוריה היהודית. היהודים מוצאים עצמם כקורבנות של פוגרום, אולם בד בבד כבעלי אחד הצבאות החזקים בעולם. הם מנתבים את רגשות הזעם, ההשפלה והנקם שלהם לכדי תגובה קשה באויביהם, כל זאת תוך ויתור על אותם אמצעים, שהביאו להם את עוצמתם הפוליטית והצבאית מלכתחילה: היוזמה, היצירתיות, המוס-ריות, האחריות והפרגמטיות של התנועה הציונית.

במילים אחרות, מה שאנו חוזים לפנינו, מה שחלילה יתגלגל אל התסריט שתואר לעיל, הוא מימוש בפועל של שטעטל עם נשק, של גטו עם חיל אוויר. מדינת ישראל מרגישה קור-בן חסר ישע של אנטישמיות רצחנית, ומגיבה בהתאם, אולם האמצעים העומדים לרשותה הם חסרי תקדים ככל שמדובר בהיסטוריה היהודית. אמצעים אלה נרכשו על ידי יהודים שח-רגו מאותה היסטוריה באופן שבו תפסו את העולם והתנהלו בתוכו, והצליחו ליצור מציאות יהודית שונה, מפני שהבינו תמיד את הצורך בשום שכל, בפרגמטיות ובחזון. שגשוגה של